

Karłuszowca próżno szukać by na planach Tarnowskich Gór. Ten niegdysiejszy folwark Henckel von Donnersmarcków i jedna z ich rezydencji nazywana Karlshof, to dziś zaledwie nazwa ulicy w dzielnicy Śródmieście-Centrum. Niegdyś związany był ściśle z bytomsko-siemianowicką wspomnianych Donnersmarcków, której początkową siedzibą po podziale rodu na dwie linie był ratusz miasta Bytomia. Hrabia Leon Ferdynand, który w 1697 r. został pierwszym bytomskim wolnym panem stanowym (nie podlegał pośrednim ogniom administracji, lecz bezpośrednio cesarzowi, miał też prawo zasiadania w sejmie śląskim w kurii książęcej), urządził sobie w nim na pocz. XVIII w. nawet własny zwierzyniec. Pomimo licznych skarg rajców miejskich do samego cesarza Donnersmarckowie mieszkali w ratuszu aż do czasów pruskich. Po wojnach śląskich, gdy bytomscy Hencklowie popadli w niełaskę nowego władcy Śląska króla Fryderyka II Wielkiego, Karol Józef Erdmann jako zwolennik Habsburgów musiał w 1745 r. udać się na wygnanie. Zmarł w Sopronie na Węgrzech w 1760 r. Jego syn Franciszek Ludwik odzyskał skonfiskowane wcześniej dobra, ale bez bytomskiego ratusza. Musiał poszukać sobie nowej siedziby. Wybór padł na podmiejski folwark „Dorota” w Tarnowskich Górach, należący do Aleksandra Cuchera. W 1750 r. nabył ów majątek, powiększył go i rozbudował w rodzinną rezydencję i zarząd majątku. Hrabia Franciszek Ludwik, żonaty z hr. Leopoldyną von Sobeck und Kornitz z Koszęcina, nazwał folwark na cześć ojca Carlshof (dwór Karola), którą to nazwę z czasem spolszczono na Karliszów, a potem na Karłuszowiec.

Przebudowę pałacu ukończono prawdopodobnie w 1758 r., a już w dziesięć lat później, w 1768 r. po śmierci Franciszka Ludwika, jego młodszy syn hrabia Łazarz III przeniósł się do pałacu w Siemianowicach. W Karłuszowcu mieścił się nadal zarząd części majątku, mieszkała tam też wdowa po Franciszku Ludwiku hr. Leopoldyna, która zmarła w 1792 r. W tym czasie zamieszkali także w Karłuszowcu jej krewni hrabiowie de La Valette d’Uclaux, choć nie wiemy czy dzierżawili majątek od Donnersmarcków, czy byli tylko rezydentami. W 1807 r. folwark przekształcono w osobną jednostkę administracyjną – obszar dworski, który w 1924 r. wcielono do miasta Tarnowskie Góry. W okresie międzywojennym bytomsko-siemianowicka linia Donnersmarcków umieściła w Karłuszowcu dyrekcję spółki rodzinnej The Henckel von Donnersmarck-Beuthen Estates Limited. W l. 1933-36 w pałacu mieszkał książę Paweł Sapieha, ożeniony z Wirginią Paterson. Tam pierwsze dwa lata życia spędziła ich córka Maria Krystyna (ur. w 1934 r. w Wiedniu). Po odejściu z pracy w koncernie Hencklów książę wyjechał do rodzinnych Siedlisk.

Po II wojnie światowej w budynku pałacu mieściła się szkoła górnicza, a po przebudowie i remoncie kapitalnym w l. 1959 – 1960, umieszczono w nim Zespół Szkół Odzieżowych. Obecnie mieści się tu Zespół Szkół Artystyczno-Projektowych.

Pierwotnie pałac miał rzut nieregularnego czworoboku. Przebudowano go gruntownie w XIX w. w stylu późno klasycystycznym. Rozbudowano wówczas istniejące skrzydło południowe, a usunięto – zachodnie (od ul. Ogrodowej) i północne (od ul. Legionów). Obecnie pałac posiada rzut litery „L”, a elewacją frontową stała się północna fasada skrzydła południowego. Przy wjeździe od strony ul. Legionów przed pałacem stoją dwie późnobarokowe figury świętych: Jana Nepomucena i Floriana, z poł. XVIII w. Pierwotnie stały przed nieistniejącym kolegium jezuickim przy ul. Zamkowej, ale po kasacie zakonu zostały przeniesione w obecne miejsce przez hrabinę Leopoldynę.

Pałac otacza założony w XIX w. park krajobrazowy, w którego drzewostanie dominuje lipa drobnolistna i dąb czerwony. Obecnie jest on podzielony między czterech właścicieli.

Edward Wieczorek

Wybrana literatura:

Janeczek Zdzisław, Od Sancowic do Siemianowic, Katowice 1993

Krawczyk Jarosław Aleksander, Kuzio-Podrucki Arkadiusz, Śląskie zamki i pałace Donnersmarcków, Radzionków 2011

Kuzio-Podrucki Arkadiusz, Henckel von Donnersmarckowie. Kariera i fortuna rodu, Bytom 2003

KZSz w P. T.VI, z.12 Powiat tarnogórski, Warszawa 1968

**XXVII WARSZTATY PRZEWODNICKIE
ZAMKI I PAŁACE ZIEMI TARNOGÓRSKIEJ**

**TARNOWSKIE GÓRY
- KARŁUSZOWIEC**